

NOTARO CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ: AKTUALŪS KLAUSIMAI

Dr. Egidijus Baranauskas

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 87
Elektroninis paštas baranaus@takas.lt

Pateikta 2003 m. vasario 12 d.

Parengta spausdinti 2003 m. balandžio 18 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto prodekanas dr. Oleg Fedosiuk ir šio fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentas dr. Virginijus Leonas Papirtis

S a n t r a u k a

Notarų, kaip ir advokatų, gydytojų, auditorių bei kai kurių kitų profesine veikla užsiimančių asmenų darbas susijęs su didesne rizika padaryti žalą kitiems. Būtent todėl šiems asmenims taikomi griežtesni atidumo ir rūpestingumo standartai, o profesinės civilinės atsakomybės draudimą įstatymai nustato kaip privalomą tokios veiklos sąlygą.

Šiame straipsnyje, taikydamas sisteminės analizės bei loginį metodus, autorius siekia išskirti notaro civilinės atsakomybės sąlygų ypatumus, atsižvelgdamas į jos deliktinę prigimtį. Taip pat aptariama ir draudiko atsakomybė. Šiais tikslais civilinės teisės doktrinos požiūriu analizuojama teismų praktika ir pateikiamos išvados.

Dažnai civilinės teisės mokslo išplėtoti pažangūs teisiniai visuomeninių santykių reguliavimo modeliai vėliau prigijja ir teismų praktikoje. Būtent taip galima pasakyti ir apie notarų civilinę atsakomybę Lietuvos teisėje. Nors profesine veikla užsiimančio asmens atsakomybės ypatumai lietuviškoje teisinėje literatūroje buvo gana išsamiai išnagrinėti¹, ilgą laiką teismų praktikoje notarai išvengdavo civilinės atsakomybės net ir tais atvejais, kai jų klaidos būdavo akivaizdžios. Paprastai tokie sprendimai būdavo argumentuojami tuo, kad nėra nustatyta notaro kaltė baudžiamojoje byloje, todėl notaras nėra atsakingas ir civiline tvarka.

Teismų požiūris į notarų civilinę atsakomybę iš esmės pasikeitė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijai 1999 m. rugsėjo 27 d. priėmus nutartį civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus miesto 12-ojo notarų biuro notarė D. Jungevičienė*, bylos Nr. 3K–3–398/99 (kategorija 7) [1, p. 119–123]. Ši nutartis sukėlė nemenką sumaištį ne tik tarp notarų, bet ir tarp teisėjų. Dėl to kartais nepakankamai aiškūs notaro atsakomybės teisiniai argumentai teismų sprendimuose kėlė ir pagrįstas notarų abejones – o kokios yra tos „atidaus ir rūpestingo notaro“ standarto taikymo ribos. Analizuojant pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų praktiką kartais atrodo, kad nuo vieno kraštutinumo pereinama prie kito. Notaro atsakomybė suabsoliutinama taip, jog kyla klausimas: gal nukentėjęs asmuo turi teisę reikalauti atlyginimo visais atvejais, kai notariniai veiksmai pripažįstami neteisėtais? Siekiant atsakyti į šį ir kitus aktualius klausimus būtina aptarti teises notaro atsakomybės sąlygas.

Vertinant notaro civilinės atsakomybės ypatumus reikia atkreipti dėmesį į tai, kad ji yra deliktinė, todėl turi būti taikoma laikantis CK 6 knygos XXII skyriaus pirmojo ir trečiojo skirsnių nuostatų. Atsakomybė galima tik tuomet, kai yra visos keturios jos sąlygos: žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys ir notaro kaltė. Šia prasme įstatymas nėra naujas, analogiškas sąlygas nustatė ir 1964 metų redakcijos Civilinis kodeksas. Visų keturių sąlygų viseto

¹ Reikėtų išskirti V. Mikelėno monografiją „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“. – Vilnius: Justitia, 1995.

būtinumas pripažįstamas ir teismų praktikoje¹. Bent vienos iš nurodytų sąlygų nebuvimas eliminuoja ir notaro atsakomybę.

Civilinės atsakomybės sąlygų analizę tikslingiausia pradėti nuo žalos. Žala yra būtina sąlyga visais deliktinės atsakomybės atvejais. Jeigu asmuo nepatyrė žalos, tai nėra ir atsakomybės. Jeigu žala buvo patirta, kyla jos dydžio, kitų civilinės atsakomybės sąlygų nustatymo klausimai. Civilinės atsakomybės požiūriu notaras nelaikomas valstybės pareigūnu, jis asmeniškai atsako bendrais pagrindais, ir šios atsakomybės dydžio įstatymai neriboja. Todėl notarui taikomas visiškos atsakomybės principas – jis privalo atlyginti ir negautas pajamas, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų notaro veiksmų. Atlyginama ne tik turtinė žala. Įstatymų nustatytais atvejais notaras gali būti įpareigotas atlyginti ir neturtinę žalą. Pavyzdžiui, jeigu notaras, nesilaikydamas Notariato įstatymo 14 straipsnyje nustatytos pareigos užtikrinti notarinių veiksmų slaptumą, atskleis testamentą turinį būsimiems įpėdinams be testatoriaus sutikimo, tokiais veiksmais jis pažeis asmens teisę į privatų gyvenimą, ir pareiga atlyginti neturtinę žalą kils pagal CK 2.23 straipsnį.

Kaip rodo praktika, didžiausios problemos kyla, kai reikia nustatinėti, kokius neteisėtus veiksmus atliko notaras, ar notaras buvo kaltas. Kartais šios sąlygos neišskiriamos. Kai kuriuose teismų sprendimuose apsiribojama tik sandorio pripažinimu neteisėtu – negaliojančiu arba tokio fakto konstatavimu bei samprotavimais apie tai, kad notaras buvo nepakankamai rūpestingas bei atidus, todėl yra atsakingas. Neteisėtų veiksmų atribojimas nuo kaltės svarbus ne tik įvedant materialinį santykį – nuo to priklauso ir šalių įrodinėjimo našta. Procesinę pareigą įrodyti neteisėtus veiksmus turi ieškovas, o savo nekaltumą – notaras.

Taigi, kokius notaro veiksmus galima laikyti neteisėtais? Civilinės teisės teorijoje priimta, kad veiksmų teisėtumas arba neteisėtumas turi būti nustatomas analizuojant jų santykį ne su pasekmėmis, o su teise [2, p. 102]. CK 6.246 straipsnis numato, kad veiksmai (arba neveikimas) neteisėtais laikomi ne tik tuomet, jei jie pažeidžia įstatymuose ar sutartyje nustatytą pareigą įvykdyti tam tikrus veiksmus ar susilaikyti nuo veiksmų, bet ir tuomet, jei jais (veiksmais ar neveikimu) pažeidžiama bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai. Pareigą laikyti moralinio pobūdžio taisyklių nustato ir CK 6.263 straipsnis, kuriame sakoma, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais nepažadėtų kitam asmeniui žalos. Taigi Lietuvos civilinio kodekso prasme neteisėtumas apima ir moralinės pareigos pažeidimą [3, 104].

Šis naujas įstatymų leidėjo požiūris į neteisėtų veiksmų vertinimą verčia kelti klausimą: ar iš moralinio pobūdžio taisyklių pažeidimo gali kilti ir notaro civilinė atsakomybė? Į šį klausimą bandysiu atsakyti analizuodamas teismų praktikos atvejį.

Pirmosios instancijos teismo sprendimu civilinėje byloje dėl žalos atlyginimo notarė iš esmės buvo pripažinta atsakinga dėl to, kad patvirtino buto įkeitimo sutartį, nors savininkas (įkaito davėjas) dar nebuvo visiškai atsiskaitęs su buvusiu buto savininke, ir ši aplinkybė nekilnojamojo turto registrą tvarkančios VTVIPPB² „Valda“ pažymoje buvo pažymėta kaip „teisių suvaržymas“ [4]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įkeitimo sutartis buvo tvirtinama tuomet, kai dar nebuvo praleistas galutinio atsiskaitymo terminas, pardavėja buto pirkimo–pardavimo sutartyje nenustatė kokio nors naujo savininko teisių į butą apribojimo, o toje pačioje nekilnojamojo turto registrą tvarkančios įstaigos pažymoje specialiai tam skirtoje vietoje buvo žyma apie tai, kad turtui draudimai ir areštai nėra uždėti. Apeliacinės instancijos teismas atmetė atsakovų apeliacinį skundą šioje byloje ir, be kita ko, pažymėjo, kad „*notarė privalėjo ... siekdama išvengti bet kokių galimų žalingų tvirtinamos sutarties padarinių, išsiaiškinti ieškovės nuomonę ir gauti jos sutikimą įkeitimui*“ [5]. Tuo apeliacinės instancijos teismas pripažino notarės veiksmus neteisėtais dėl to, kad nebuvo buvusio savininko sutikimo sudaryti įkeitimo sutartį. Tačiau ar toks teismo priimtas vertinimas yra tinkamas?

¹ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijų nutartys civilinėse bylose *M. D. Pečiūrienė v. R. Butkauskaitė ir kt.* (Nr. 3K–3–336/2000, bylų kategorija 62); *A. Šulinskienė v. V. J. Martinauskienė* (Nr. 3K–3–331/2001, bylų kategorija 39.4; 39.6.2.); *R. Varanavičius v. S. Berlickaitė, AB „Lietuvos draudimas“* (Nr. 3K–3–327/2002, bylų kategorija 39.2.2.; 39.6.2.13) ir kt.

² Vilniaus teritorinis valstybinis inventORIZAVIMO, projektavimo ir paslaugų biuras.

Moralės požiūriu reikalavimas pateikti buvusio nekilnojamojo daikto savininko sutikimą įkeisti (ar perleisti) daiktą, kai savininkas pagal įgijimo sutartį dar nėra sumokėjęs visos kainos, buvo pateisinamas. Taip užtikrinama pardavėjo teisė gauti visą kainą, arba, atsisakius sutarties, atgauti savo daiktą. Tačiau teisės požiūriu toks reikalavimas neturėjo pagrindo. Teisės norminiai aktai to nereikalavo. Todėl pirkėjas, įsigydamas butą, galėjo pagrįstai tikėtis, kad juo galės disponuoti be įstatymų ar sutartyje nustatytų apribojimų. Dėl to jis galėjo planuoti savo veiksmus imdamas kreditą iš banko ir ketindamas jį naudoti verslui plėtoti arba kitai veiklai. Įkeitimas galėjo būti tik vienas iš veiksmų sudėtingoje jų grandinėje, tačiau toks reikšmingas, kad tolesni planai dėl neįvykusio įkeitimo sandorio būtų sužlugę. Juk pardavėjas, savanoriškai sutikęs, kad kaina ar jos dalis jam būtų sumokėta vėliau, dėl kokių nors priežasčių po kiek laiko gali ir neduoti sutikimo ar net atvirai pareikšti savo prieštaravimą notarui. Sutikimas yra jo valios aktas. Teisinio kelio priversti jį pasielgti kitaip nėra. Taigi notaras, atsisakydamas tvirtinti sutartį dėl tos priežasties, kad nėra pateiktas buvusio savininko sutikimas, elgtųsi neteisėtai. Notaro rūpestingumas ir bandymas laikytis tokių elgesio (moralės) taisyklių, kad nepadarytų žalos vienam, lemtų jo civilinę atsakomybę dėl neteisėto atsisakymo atlikti notarinį veiksma kitam – naujam savininkui¹.

Notaro civilinės atsakomybės ypatumus lemia ir tai, kad notaras veikia laikydamasis ne sutarties, bet įstatymo nustatytų įpareigojimų. Tai, aišku, nereiškia, kad jam keliami mažesni atidumo, rūpestingumo ar kvalifikaciniai reikalavimai nei, pavyzdžiui, advokatui. Tačiau advokatas nesaistomas pareigos sudaryti teisinių paslaugų sutartį. Jis gali atsisakyti ją sudaryti, nes tai jo valia. Tuo tarpu notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis specifines tik jam priskirtas funkcijas. Jam be įstatyme nustatyto pagrindo atsisakius atlikti notarinį veiksma gali sutrikti viešųjų funkcijų įgyvendinimas. Būtent todėl Notariato įstatyme nustatyti aiškūs pagrindai, kada notaras gali atsisakyti atlikti notarinį veiksma. Pagal šio įstatymo 40 straipsnį notaras privalo atsisakyti atlikti notarinį veiksma, jeigu jo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų. Tokį atsisakyma asmuo, kuriam atsisakyta atlikti notarinį veiksma, gali apskųsti teismui civilinio proceso tvarka.

Vertinant notaro veiksmų teisėtumą būtina atriboti juos nuo kitų dalyvaujančių atliekant notarinį veiksma asmenų veiksmų. Šis atribojimas reikšmingas tiek materialine teisine, tiek ir procesine teisine prasme. Pagal Notariato įstatymo 2 straipsnio 1 dalį notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis įstatyme numatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Ši nuostata gana dažnai perfrazuojama, kad notaras yra asmuo, užtikrinantis, jog nebūtų neteisėtų sandorių. Taip notaro atsakomybė suabsoliutinama. Padarius tokią išvada, reikėtų prezumuoti, kad notaras yra atsakingas visais atvejais, kai jo patvirtintas sandoris yra pripažintas negaliojančiu, o notarui tektų įrodinėti, kad jis nekaltas, netgi ir tuomet, kai šalys, pavyzdžiui, sudarė apsimestinį (CK 1.87 str.) arba tariamąjį sandorį (CK 1.86 str.). Tačiau tai nėra teisinga. Notariato įstatymo 2 straipsnyje įtvirtinta, kad notaras privalo atlikti tai, ką nustato įstatymas ir kaip nustato įstatymas, o tinkamas nustatytų funkcijų atlikimas ir užtikrina sudaromų sandorių ir dokumentų teisėtumą. Todėl sudarius apsimestinį ar tariamą sandorį neegzistuoja prezumpcija, kad notaras atliko neteisėtus veiksmus, pažeidė įstatyma. Jis juk nustatė asmenybes, patikrino parašus, netgi išaiškino šalims notarinį veiksmų prasmę ir pasekmes, kaip to reikalauja Notariato įstatymo 30 straipsnis. Sandoris neteisėtas ne dėl to, kad notaras netinkamai atliko savo funkcijas, bet dėl to, kad neteisėtai elgėsi jo šalys. Kita vertus, jeigu tvirtinant tokį sandorį dėl kokių nors aplinkybių, pavyzdžiui, šalių elgesio, paaiškinimų ar kita, notarui kilns abejonių dėl to, ar šalys sudaro teisėtą sutartį, atidus ir rūpestingas notaras turi šias abejones išsklaidyti. Ir, išsiaiškinęs, kad sutartis sudaroma tik dėl akių ar apsimestinė, – net atsisakyti ją tvirtinti.

---

¹ Jau pateikus straipsnį spaudai, šią bylą nagrinėjo kasacinė instancija. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijų sprendimą bei nutartį ir grąžino bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Kolegija, be kitų argumentų, išsakė savo nuomonę ir dėl to, kad teismas turėjo svarstyti, ar yra pagrindo konstatuoti notarės neteisėtus veiksmus. Žr.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų kolegijos 2002 m. gruodžio 18 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-1589/2002, bylų kategorija 39.4.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta, darytina išvada, kad sandorio pripažinimas negaliojančiu nesuponuoja šį sandorį tvirtinusio notaro veiksmų neteisėtumo prezumpcijos. Notaro veikimas (ar neveikimas) atliekant notarinį veiksma gali būti pripažintas neteisėtu tik tuomet, jeigu jis pažeidžia pozityviosios (rašytinės) teisės normas.

Teismų praktikoje gana dažnai reikalavimai notarui atlyginti žalą siejami su tuo, kad šis patvirtino sutartį, kurios viena iš šalių pateikė suklastotą kito asmens dokumentą. Tokiais veiksmais notaras pažeidė Notariato įstatymo 31 straipsnį, t. y. nenustatė sutarties šalies asmenybės ir nepatikrino parašų tikrumo. Tačiau ar visada dėl to notaras gali būti atsakingas? Ar civilinei atsakomybei konstatuoti pakanka vien tik objektyviai išreikštų veiksmų, išorinės veikos išraiškos? Štai čia ir iškyla kaltės klausimas. Pagal Notariato įstatymo 16 straipsnį notaras atsako tik už kaltais veiksmais padarytą žalą.

Kaltė, kaip civilinės atsakomybės sąlyga, apibrėžiama CK 6.248 straipsnyje. Jame įtvirtinta bendroji kaltės prezumpcija taikoma ir notarui. Įstatymas nepateikia kaltės sampratos, tik nurodo jos formas. Kaltė gali pasireikšti tyčia arba neatsargumu. Asmuo laikomas kaltu, jeigu, atsižvelgiant į prievolės esmę ir kitas aplinkybes, jis nebuvo toks rūpestingas ir apdairus, koks atitinkamomis sąlygomis turėjo būti. Pareiga būti rūpestingam ir atidžiam yra bendro pobūdžio pareiga. Vertinamieji rūpestingo ir atidaus elgesio kriterijai gali skirtis priklausomai nuo asmens veiklos. Vieni gali būti taikomi gydytojui, kiti laivo kapitonui, dar kiti – notarui. Tai profesinio pobūdžio reikalavimai. Notarui atliekant savo profesines pareigas atsiranda juridiniai faktai, kurie vienaip ar kitaip keičia civilinius santykius. Pasitikėjimą atliktais notariniais veiksmais sustiprina ir Notariato įstatymo 26 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta taisyklė, jog notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami, kol šie dokumentai (jų dalys) įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažinti negaliojančiais. Taigi notaras yra ir civilinių santykių stabilumo garantas. Tokia socialinė–teisėnė padėtis įpareigoja notarą būti ypač atidžiu ir rūpestingu aukštos kvalifikacijos teisininku. Griežtesnius atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimus notarui taiko ir teismai. Pripažįstama, kad notaro atsakomybę lemia kiekviena, net ir lengviausia kaltės forma – nepakankamas atidumas, klaida ir pan. [6].

Kaltų notaro veiksmų konstatavimas kiekvienoje konkrečioje situacijoje gali būti nulėmtas skirtingų faktinių aplinkybių. Šios aplinkybės gali lemti ir notaro civilinės atsakomybės paneigimą. Panagrinėsime pavyzdžius.

Notaro patvirtinta buto pirkimo–pardavimo sutartis buvo pripažinta negaliojančia, nes ją sudaręs pardavėjas nebuvo tikrasis buto savininkas, nors ir pateikė tiek asmenybę, tiek nuosavybės teisę į butą patvirtinančius dokumentus. Nei baudžiamosios bylos, nei civilinio proceso metu nebuvo nustatyta, kad pateikti dokumentai buvo suklastoti, o pats pasas nebuvo surastas ir įvertintas. Dėl šios priežasties notaras, kuriam tenka procesinė pareiga paneigti kaltės prezumpciją, neįrodys, kad jis buvo pakankamai atidus nustatydamas pardavėjo asmenybę. Kol egzistuoja bent viena prielaida, kad notaras buvo neatidus, pavyzdžiui, neatkreipė dėmesio, jog pardavėju prisistatęs asmuo yra nepanašus į užfiksuotą paso nuotraukoje, tol kaltės prezumpcija negali būti paneigta.

Kitaip reikėtų vertinti situaciją, jeigu pirkimo–pardavimo sandoris būtų patvirtintas pateikus labai gerai, vizualiai nepastebimai suklastotą pasą ir asmens parašus suklastojus taip meistriškai, kad rašysenos ekspertai duotų tik tikėtiną išvadą. Tokiu atveju notaro veiksmai atliekant vizualų paso ir parašų vertinimą turėtų būti laikomi pakankamais, nes nė vienas kitas asmuo, net ir specialistas, be specialių priemonių nebūtų galėjęs pastebėti klastotės, todėl negalima reikalauti iš notaro daugiau nei iš bet kurio kito asmens. Kaltė gali būti paneigta.

Tačiau kartais vien minėtų aplinkybių gali nepakakti kaltų veiksmų nebuvimui konstatuoti. *Bonus pater familias* etalono taikymas notarui reiškia ne tik tai, kad jis turi būti toks geras teisininkas, kad nebūtų sandorių, turiniu ar forma neatitinkančių įstatymų, bet ir toks atidus teisininkas, kad atkreiptų dėmesį į visas sandorio sudarymo aplinkybes: asmenų elgesį, išvaizdą, jų nurodomų duomenų tikslumą ir paaiškinimus, dokumentus ir kita, o kilus menkiausiai abejonei, darytų viską, kad būtų išsiaiškinta tiesa. Visos reikšmingos aplinkybės negali būti išdėstytos notarinį veiksma atlikimą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose,

kiekvienu konkrečiu atveju jos gali būti savitos ir jų reikšmė atliktam notariniam veiksmui turi būti nustatinėjama civilinėje byloje laikantis procesinių įrodinėjimo taisyklių¹. Nustačius, kad, nepaisant puikių asmens dokumento ir parašų klastočių, sandorio neteisėtumo buvo galima išvengti laikantis kitų atsargumo priemonių, kaltė būtų konstatuota, tačiau, nesant kitų notaro kaltę patvirtinančių įrodymų, reikėtų pripažinti, kad notaras nėra kaltas. Teiginys, kad notarams keliami griežtesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai, taikomas notarui kaip teisininkui, bet ne kaip kitų specialių žinių turinčiam asmeniui, galinčiam ir privalančiam nustatyti, ar pateiktas pasas nėra suklastotas, o parašai tikri. Todėl byloje, kurioje notaras įrodys, kad jis padarė viską, ką tokiomis aplinkybėmis būtų padaręs rūpestingiausias ir atsargiausias notaras, ir neturėjo teisėtų argumentų atsisakyti atlikti notarinį veiksmą, ieškinyms turėtų būti atmestas. Priešingu atveju būtų konstatuota atsakomybė be kaltės.

Priežastinio ryšio klausimas taip pat yra aktualus taikant notaro civilinę atsakomybę. CK 6.247 straipsnyje nustatyta, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Priežastinis ryšys nustatomas tarp pasekmių – žalos ir neteisėtų veiksmų. Tačiau pasitaiko, kad praktikoje teismai priežastinį ryšį neteisingai nustato tarp subjektyvaus atsakomybės elemento – kaltės ir pasekmių. Pavyzdžiui, pirmosios instancijos teismas sprendime nurodo: „... notarė, nustatydamas asmenybę ir parašo tikrumą buvo nepakankamai atidi, kas sąlygojo žalos padarymą ieškovei, notarės neatidumas yra tiesioginiame ryšyje su atsiradusiomis pasekmėmis“ [7].

Dažnoje civilinėje byloje dėl žalos atlyginimo kaip atsakovai nurodomi du asmenys – notaras ir jo civilinės atsakomybės draudikas. Notaras privalo apdrausti savo civilinę atsakomybę prieš pradėdamas vykdyti savo funkcijas (Notariato įstatymo 6 str.). Privalomas civilinės atsakomybės draudimas gana įdomiai veikia ir teismų požiūri į draudiko pareigas pagal tokią draudimo sutartį. Jau minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartyje civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus miesto 12-ojo notary biuro notarė D. Jungevičienė*, bylos Nr. 3K-3-398/99 (kategorija 7) buvo išreikšta nuomonė, kad, esant civilinės atsakomybės draudimui, žalos atlyginimas įmanomas net ir tais atvejais, kai deliktinės civilinės atsakomybės taikymas nebūtų galimas. Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija buvo palaikyta ir kiek vėliau kitoje byloje nurodant, kad žalos atlyginimo trečiajam asmeniui prievolė gali atsirasti net ir nepriklausomai nuo draudėjo ar kitų asmenų, už kuriuos draudėjas atsako, kaltės, išskyrus atvejus, įvardijamus draudimo sutartyje nedraudiminiais [8]. Šios nuomonės negalima suabsoliutinti, ji turi būti vertinama ir taikoma atsižvelgiant į draudimo santykių ypatumus. Pareiga mokėti draudimo išmoką draudikui atsiranda tik įvykus draudimo sutartyje nustatytam draudimui įvykiui. Taigi draudiminė apsauga priklauso nuo to, kaip apibrėžtas draudiminis įvykis sutartyje. Civilinės atsakomybės draudimo atveju pareiga mokėti draudimo išmoką paprastai atsiranda tik tuomet, kai yra civilinės atsakomybės sąlygos, taigi ir notaras tampa atsakingas. Todėl išvada, kad, esant civilinės atsakomybės draudimui, žalos atlyginimas įmanomas net ir tais atvejais, kai deliktinės civilinės atsakomybės taikymas nebūtų galimas, yra teisinga tik tuomet, kai notarui gali būti pritaikyti atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, o draudikas, nepaisant to, privalės vykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. Didesnė draudiminė apsauga gali būti suteikta ir pačia draudimo sutartimi, kai draudikas prisiima draudėjo atsakomybės be kaltės riziką. Kiekvienu atveju draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką turi būti nustatoma remiantis draudimo sutarties sąlygomis bei draudimo santykius reglamentuojančiomis normomis.

---

¹ Pavyzdžiui, Kauno miesto apylinkės teismas 2002 m. sausio 24 d. sprendime civilinėje byloje Nr. 2-375/2002 konstatavo tokias notarės neatidumą patvirtinančias aplinkybes: „Notarei nesukėlė abejonių tai, kad: tvirtinant sutartį buvo pateiktas Ž. Kitovos laikinasis piliečio pažymėjimas; Ž. Kitovai perkant butą 1993 04 09 sutartyje jos parašas prasidedantis rusų kalbos „ж“ raide ir sutarties tekste įrašas, jog „sutar ties tekstas žodžiu išverstas iš lietuvių kalbos į rusų kalbą“, o pasirašant ginčo sutartį 1994 02 18 Ž. Kitovos parašas, vizualiai pastebimas yra kitoks; Ž. Kitovos adresų įvairovė – 1993 04 09 sutartyje jos adresas Medvėgalio 11-45, Kaunas, butą pirkto Plento g. 26-26, Kaunas. 1994 04 09 sutartyje nurodytas adresas V. Krėvės pr. 57-32, Kaunas; sutarties tvirtinimui pateiktas buto techninės apskaitos dublikatas ir buto įsigijimo sutarties nuorašas“.

Išvados

Notaro civilinė atsakomybė galima tik tuomet, kai yra visos keturios jos sąlygos: žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys ir notaro kaltė. Notarui taikomas visiškos atsakomybės principas – jis privalo atlyginti ir negautas pajamas, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų.

Sandorio pripažinimas negaliojančiu nesuponuoja šį sandorį tvirtinusio notaro veiksmų neteisėtumo prezumpcijos. Notaro veikimas (arba neveikimas) atliekant notarinį veiksma gali būti pripažintas neteisėtu tik tuomet, jeigu jis pažeidžia pozityviosios (rašytinės) teisės normas.

CK 6.248 straipsnyje įtvirtinta bendroji kaltės prezumpcija taikoma ir notarui. *Bonus pater familias* etalono taikymas notarui reiškia ne tik tai, kad jis turi būti toks geras teisininkas, kad nebūtų sandorių turiniu ar forma neatitinkančių įstatymų, bet ir toks atidus teisininkas, kad atkreiptų dėmesį į visas sandorio sudarymo aplinkybes: asmenų elgesį, išvaizdą, jų paaiškinimus, dokumentus, parašų neatitikimą ir kita, o, kilus menkiausiai abejonei, darytų viską, kad būtų išsiaiškinta tiesa. Notarams griežtesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai taikomi kaip teisininkams, bet ne kaip kitų specialių žinių turintiems asmenims.

Teiginys, kad, esant civilinės atsakomybės draudimui, žalos atlyginimas įmanomas net ir tais atvejais, kai deliktinės civilinės atsakomybės taikymas nebūtų galimas, yra teisingas tik tuomet, kai notarui gali būti pritaikyti atleidimo nuo atsakomybės pagrindai, o draudikas, nepaisant to, privalės vykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. Didesnė draudiminė apsauga gali būti suteikta ir pačia draudimo sutartimi, kai draudikas prisiima draudėjo atsakomybės be kaltės riziką. Visais atvejais draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką turi būti nustatoma remiantis draudimo sutarties sąlygomis bei draudimo santykius reglamentuojančiomis normomis.

LITERATŪRA

1. **Teismų** praktika: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Nr. 12. – Vilnius, 1999.
2. **Mikelėnas V.** Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius: Justitia, 1995.
3. Apie neteisėtumo ir moralinės pareigos pažeidimo santykį žr.: **Mikelėnas V.** Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius: Justitia, 1995. Autorius (V. Mikelėnas) pateikia nuorodą į Law and Morality. By Leon Petrazycki. Cambridge Harvard University Press. – Massachusetts, 1955.
4. **Vilniaus m.** 3-io apylinkės teismo 2002 m. kovo 12 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2–640–06/02.
5. **Vilniaus** apygardos teismo 2002 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A–710/2002.
6. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. Kazlauskienė v. Vilniaus miesto 12-ojo notarų biuro notarė D. Jungevičienė*, bylos Nr. 3K–3–398/99 (kategorija 7) ir kt.
7. **Vilniaus m.** 2-o apylinkės teismo civilinė byla *L. Kazlauskienė v. Vilniaus miesto 12-ojo notarų biuro notarė D. Jungevičienė, UAB „Drauda“* Nr. 2¹⁵–3380–2000.
8. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. Pečiūrienė v. R. Butkauskaitė ir kt.* (Nr. 3K–3–336/2000, bylų kategorija 62).

Notary's Civil Liability: Important Issues

Dr. Egidijus Baranauskas

Law University of Lithuania

SUMMARY

Notaries, similarly to solicitors, doctors, auditors, architects and other professionals, face higher risks of causing damage to third parties while conducting their professional services. That's why notaries are subject to higher attention and accuracy standards in their work. The professional civil liability insurance is outlined by legislation as one of the main pre-requisites for a notary to pursue its professional activity. The article aims at distinguishing the subtleties of notary's civil liability conditions taking into account the civil liabilities tortious nature. To achieve the aim, the civil law doctrine is taken as a basis for studying the court practice and afterwards conclusions are presented.

A notary becomes civilly liable when four major conditions are present: damage, illegal action, causality and notary's fault. The notary is subject to full liability principle, which means he/she also would have to cover the income the client would have received if not the illegal action by the notary.

Having studied application of Article 6.246 and Article 6.263 of the Civil Code, the author draws the conclusion that illegal actions by the notary can only be violations of the positive (written) law.

The common presumption of guilt stated in Article 6.248 of the Civil Code is inter alia applied to notaries. Application of the bonus pater familias in respect of the notary does not only point to the fact that a notary must be a qualified lawyer to the extent he/she would reject contracts contradicting the law by their form or contents, but also a thoughtful and attentive lawyer to the extent he/she would mind all circumstances occurring upon conclusion of a contract: appearance of the parties, their behavior and arguments, documents, signatures, and if there is a slightest doubt, he/she should endeavor to disclose the truth. The statement that notaries are subject to higher accuracy and attention standards in their work are applicable to the extent that each notary is a lawyer, but not to the extent that a notary is a person mastering knowledge and skills in other special areas.

The statement that the compensation of damage under civil liability insurance is possible even if tortious liability is not applicable should be supported only taking into account peculiarities of insurance relations.